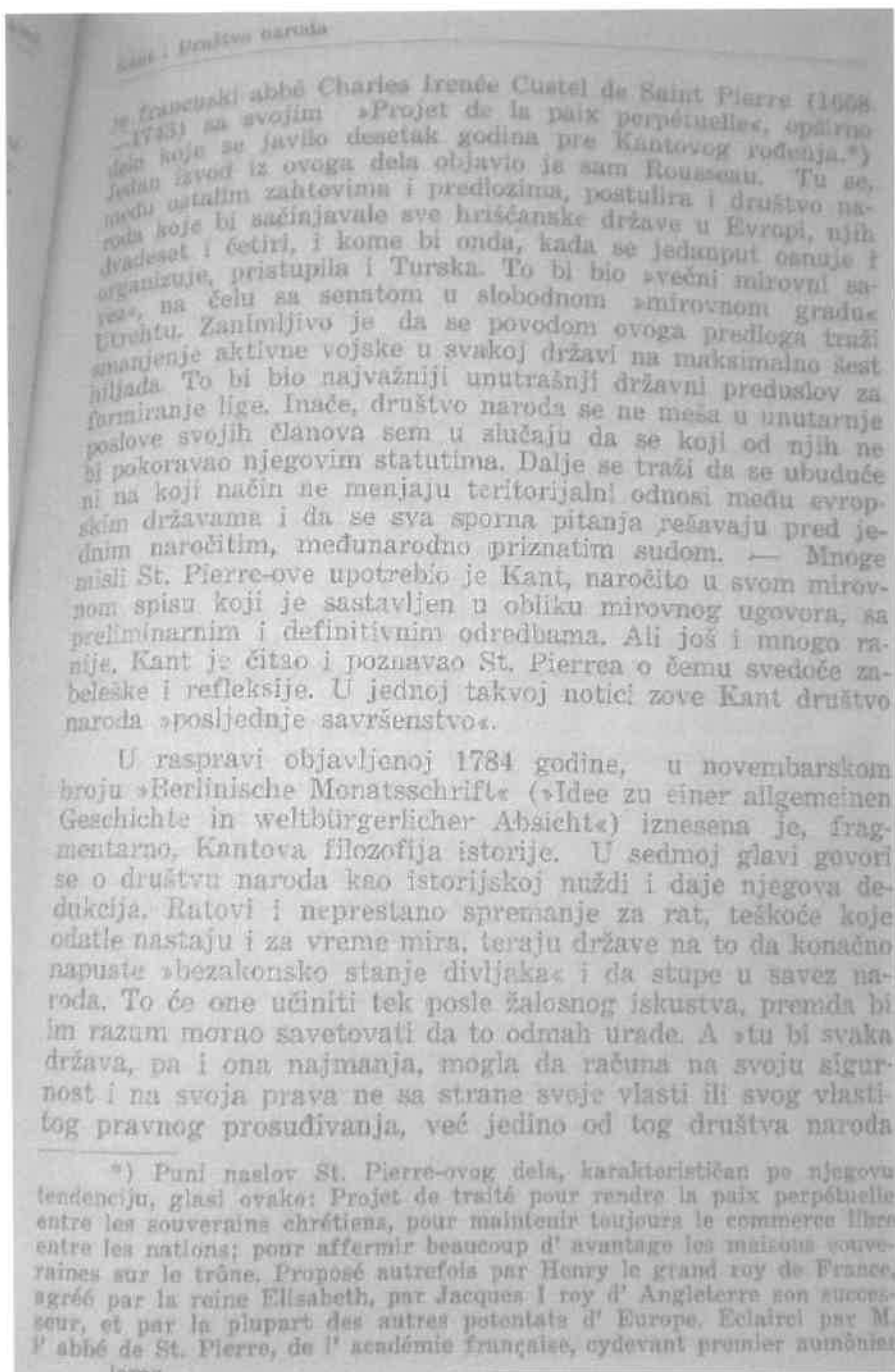


Kant i Društvo naroda

Društvo naroda nije ni danas prestalo da igra izvansnu ulogu pri rešavanju problema takozvanog svetskog mira. Njegov je ugled, istina, usled izvesnih događaja u međunarodnom političkom životu, nekoliko puta došao u pitanje, premda se je toj instituciji pristupalo u slučajevima sa čijim se povoljnim rešenjem unapred moglo da računa, dakle u slučajevima koji bi bili u stanju da tu instituciju afirmišu. Ali, uza sve to, ona postoji kao službeni formalno priznati, najviši forum za čuvanje mira među narodima i zemljama. Kao ideja, današnje Društvo naroda je zapravo izraz i priznanje neminovnog sukobljavanja i borbe među raznim državnim interesima i kao takvo, ono je po načinu svoje egzistencije i po mogućnostima svoje akcije provizorna mera prvoga reda, nešto što može imati smisla samo pod pretpostavkom datih međunarodnih odnosa. Skepsa u uspešno delovanje ženevske institucije svodi se u stvari na uvid u realne pokretne snage ratnog raspoloženja i ratnih pothvata. Društvo naroda je u svesti današnjeg čoveka politički instrument, kao što su i mnogi drugi, politički u popularnom značenju te reči. Takvo ubeđenje postoji uostalom i o pacifizmu uopšte, a antipacifistička propaganda fašizma iskorišćuje to raspoloženje — dakako u imperijalističke svrhe.

Govoreći ovde o Kantu i njegovim predlozima za društvo naroda mi iznosimo jedno poglavlje iz njegove pacifističke filozofije. Kant je, u okviru svoga saznanoteorijskog i moralnog sistema, dao mesta i primeni svojih misli u oblasti međunarodnog i političkog života. Jedan zaseban filozofski nacrt («Kavečnome miru») posvećen je pacifističkoj ideji, ali se je Kant i pre toga dela, dakle pre 1795, i posle njega u nekoliko mahova navraćao na tu misao i ukazivao na društvo naroda kao neophodno rešenje sredenog međunarodnog života. Kantove misli na tom polju stoje u punom skladu sa mislima njegovog užeg filozofskog sistema i nose onu istu idealističku i moralističku notu. Za temeljitije upoznavanje Kanta i njegove filozofije one su od značenja kao primena u oblasti filozofije istorije i sociologije. U njegovom mirovnom spisu naprimer, nalazimo onog istog užeg Kanta, zabavno iznenađeni kako se Kant bavi politikom i kako, ipak, nije tako »tuđ svetu« kao što se obično misli. Ali ovde se još jasnije vidi, koliko je njegova filozofija otuđena stvarnosti.

Neophodno je pomenuti da je Kant kao propagator lige naroda imao jednog velikog prethodnika čije je delo, uz konkretne istorijske događaje, izvršilo na njega veliki uticaj. To



(*Foedus Amphictyonum*), od ujedinjene vlasti i po zakonskoj odluci ujedinjene volje. Kant veruje da ova misao, posmatrana na liniji istorije čovečanstva, nije utopija i da ne zaslužuje da bude ismejana. On predviđa da će se konačno u međunarodnim odnosima obrazovati sredeno stanje, alično ustavnom građanskom stanju u pojedinim državama, i da će ono, onda, samo od sebe funkcionisati »kao kakav automat«. No pre nego što ljudi poduzmu ovaj poslednji korak, imaće da podnesu teške patnje, pa ma i uz prividno blagostanje. Iako je društvo naroda istorijska nužda, ono je, po mišljenju Kantovom, rezultat visokog moralnog shvatanja koje se razvija u istoriji. U tom smislu treba razumeti i njegove reči da su ljudi u visokom stepenu kultivisani, do dosade civilizovani, ali ne i moralisani. Stoga postoji, danas, društvo naroda samo kao »vrlo sirovi nacrt«, ali ipak tako da ga počinju osećati svi delovi kojima je stalo do održanja celine.

U dve refleksije pominje Kant društvo naroda u vezi sa Nemcima. U jednoj kaže: »Nemac prima rado svaku reformu. I Rousseau ima zacemento pravo da bi, za slučaj ostvarenja društva naroda kako to predlaže abbé St. Pierre, Nemačka mogla da bude njegovo središte«. A u drugoj: »Nemci su stvoreni da pakupe i ujedine sve što je dobro kod drugih naroda i oni primaju svakoga jednako rado. Društvo naroda koje bi moglo da postane opšte. Rousseau«.

Na dva mesta pomenuto je društvo naroda u poznatom Kantovom delu »Religija u granicama čistoga uma« (1793). Tu se Kant oštro obara na rat koji, kao i filozof Holbach, zove »najvećim bičem ljudskoga roda«, a hrabrost u ratu »najvećom vrlinom divljaka«. Svestan da će ideja večnoga mira zasnovana na savezu naroda kao svetskoj republici biti karakterisana kao filozofski hiliazam i proglašena idejom zanešanjaka, on se na taj način ponovno ograđuje od prigovora da se ovde radi o utopiji. Društvo naroda i večni mir mogu se smatrati sanjalaštvom samo onda ako se veruje u njihovo momentano ostvarenje. Kant se protivi takvoj naprasnoj metodi i smatra, u duhu svoje idealističke filozofije, večnim istorijskim zadatkom čovečanstva, da se neprekidno radi na tim ciljevima, ne stavljaajući u izgled termin njihovog realizovanja.

Tako, misao o društvu naroda nije kod Kanta neka sentimentalna solucija nego jedna istorijskomoralna nužda. Sklop i teren ovoga pitanja razrađen je detaljnije u već citiranom delu »Zum ewigen Frieden«.

U drugom definitivnom članu večnoga mira (»Međunarodno pravo treba da se osniva na federalizmu slobodnih država«) iznosi Kant rezon društva naroda. Upoređujući države sa

Kant zaključuje analogijom. Kao što se pojedinci u prirodnom stanju, dakle u stadiumu nepodvrgavanja spoljašnjim zakonima, vredaju već samom tom činjenicom što žive jedan do drugoga, tako i neorganizovana koegzistencija država znači tajnu opasnost i međusobnu provokaciju. Pojedinci su se organizovali, za zaštitu međusobnih interesa, u ustavno stanje, gdje je svakom zagarantovano njegovo pravo. To je potrebno i međunarodna država. »Što bi bilo društvo naroda, koje nije isto što da učine i države.« kaže Kant uviđajući namogućnost da se ostvari svetska republika, mimo vrhovnog suvereniteta pojedinih naroda. Mesto ove univerzalne države, Kant proponuje ideju federaliteta i uvodi je ovom argumentacijom: »Kako države ne mogu tražiti svoje pravo procesom, kao na sudu, nego samo ratom i njegovim sretnim završetkom, pobedom, a takvim načinom pravo ne može da bude rečeno, kako se mirovnim ugovorom završava doduše rat, ali ne i samo ratno stanje, jer se nalazi uvek nova izlika za rat, i kako za države po međunarodnom pravu ne može da važi isto što i za pojedince u bezakonskom stanju po prirodnom pravu t. j. da treba izdati iz takvog stanja, a kako međutim razum sa najvišeg prestola moralne zakonodavne vlasti proklinje svaki rat kao pravi postupak, a zahteva kao najneposredniju dužnost mir koji se bez međunarodnog ugovora ne može da stvori ni da osigura — to je potreban jedan savez naročite vrste koji bismo mogli nazvati savez mira (foedus pacificum). On bi se od ugovora o miru (pactum pacis) razlikovao time, što ovaj poslednji hoće da učini kraj samo jednom ratu, a onaj svim ratovima za uvek«. Ova bi se zamisao mogla u konkretnom slučaju da ostvari tako što bi »neki moćni i prosveteni narod« obrazovao republiku kao centar oko koga bi se okupile druge države. Taj bi mirovni savez imao da »zaustavlja bujicu protupravnih, neprijateljskih sklonosti«. No »opasnost da one ne provale postojaće trajno«. Tim rečima završava Kant svoje visoko izlaganje.

Dve godine docnije, Kant je u svojoj »Pravnoj nauci« ponova zauzeo stav prema pitanju mira i društva naroda. Tu se, opet, ukazuje na društvo naroda kao instituciju za zaštitu od spoljašnjeg neprijatelja.

Kao što se vidi, Kantova koncepcija društva naroda, te krune pacifističke evolucije čovečanstva, svodi se na moralni, istorijski motivisan zahtev u budućnosti, i u tom smislu dati su nacrti za njegovo ostvarenje. Šta više, ako se uoče sva ona mesta u Kantovim delima, naročito u »Večnom miru« koja, nimalo optimistički, pretpostavljaju trajnu borbu među ljudima i narodima, još više, ako se ne smetnu s uma i one me-

Pregled

stimulirane glorifikacije rata, onda proizlazi jasno da je Kantovo društvo naroda, ipak, stavljeno na određeni termin — *ad eas lendas Graecas*. Uklopljeno u sistem njegove filozofije, Kantovo društvo naroda daje tako konkretniju, da kažem, instruktivniju sliku o vrednosti njegove filozofije uopšte. Na tom materijalu lakša je verifikacija, razume se negativna, celokupnog Kantovog idealističkog sistema. To što pacifizam i društvo naroda leže, možda, na periferiji Kantovog interesa, ne utiče namalo na činjenicu da je Kant i ovde ostao veran svojoj filozofskoj ideologiji. Ne ulazeći u materijalističku analizu istorije naroda, Kant je na datu istorijsku osnovu, onakvu kakvu je gledao, nadogrudio svoj moralno pacifistički sistem korigujući, u obliku više ili manje pobožnih želja, one faktore, koji će trajno remetiti harmoniju na putu ka zamišljenoj lepoti. Taj bolji, nigde neostvareni svet, ne postaje ni malo stvarniji ako se doda da on pretstavlja večnu zadaću čovečanstva. Kao načelni, iz moralno-pravnih razloga, protivnik revolucije, Kant je napredak čovečanstva projicirao u moralnu i logičku sferu i razvijao svoje poglede tako, da je celu strast svog intelekta odvojio od činjenica i iz svog filozofskog polja delio lekcije ljudima i stvarima. Ako se pojam dužnosti odebi od onoga što ljudi stvarno čine, pa još ako se ne uđe u nužnost izvesnih njihovih postupaka, onda će takav pojam biti zaista moralno vrlo »uzvišen« i tako isto večan, jer večno neostvariv. U konfrontaciji sa istoriskom stvarnošću koja je, uz to, potkraj osamnaestog veka pretstavljala neprevidivi momenat, Kant je svoj smisao za realnost manifestovao time, što je odustajao od predloga za naprasno i nepromišljeno rešavanje moralnopolitičkih zadataka. Društvo naroda ostalo je posle Kantovih refleksija i filozofskih prirodonaučnih dedukcija isto takvo kao što je bilo pre i posle njega. Verovatno je da su sugestije što ih je Kant dobio u tom pravcu ostale kod njega i bez onog konkretno-političkog smisla koji su imale naprimer kod jednog St. Pierrea. Veliki nemački mislilac isklesao je i ovde od teorijskih mogućnosti veličinu prakse. Istorija današnjice ne demantuje ga zaceo u pitanju društva manje nego istorijska prošlost.

Dr. Marcel Šnajder.